

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 14/3 2025 s. 905-919, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

LOUISA MAY ALCOTT'UN KÜÇÜK KADINLAR VE FATMA ALİYE'NİN REFET ROMANLARINDA KADIN KİMLİĞİNİN İNŞASINDA REZİLYANS OLGUSU

Erden EL*

Geliş Tarihi: 9 Şubat 2025

Kabul Tarihi: 24 Mart 2025

Öz

Bu makale Louisa May Alcott'un *Küçük Kadınlar* ve Fatma Aliye'nin *Refet* romanlarında kadın kimliğinin inşasını incelemektedir. 19. yüzyıl Amerika'sında geçen *Küçük Kadınlar*'da kız kardeşler dört farklı kadın kimliğini temsil ederek onları bir aile çatısında toplar. *Refet* eserinde ise toplumun kendisine biçtiği rolü kabullenmeyerek kendi yaşamını şekillendirmek isteyen Refet karakteri bir rol model olarak kendini gösterir. Bu araştırma, kültürel normların edebiyatta kadın rollerini nasıl şekillendirdiğine dikkat çekerek, kadın karakterlerin hayatlarını şekillendirmede toplumsal cinsiyet, kimlik ve sosyal bağlamın nasıl ilişkili olduğuna dair bir inceleme yapmayı amaçlamaktadır. Bu makalenin savı her iki eserde de dönemin kadın kimliğine ışık tutacak güçlü kadın karakterlerinin özellikle rezilyans kavramıyla ilişkilendirildiği ve topluma bir rol model olarak sunulduğudur. Bu makale ayrıca ataerkil bir ortamda kadın dayanışmasının kadınları nasıl güçlendirdiğini vurgulamaktadır.

Anahtar Sözcükler: *Küçük Kadınlar*, *Refet*, kadın kimliği, kadın dayanışması, rezilyans.

THE CONCEPT OF RESILIENCE IN THE CONSTRUCTION OF FEMALE IDENTITY IN LOUISA MAY ALCOTT'S *LITTLE WOMEN* AND FATMA ALİYE'S *REFET*

Abstract

This article examines the construction of female identity in Louisa May Alcott's *Little Women* and Fatma Aliye's *Refet*. Set in 19th century America, *Little Women*'s sisters represent four different female identities and bring them together under one family roof. In *Refet*, the character Refet, who refuses to accept the role assigned to her by society and wants to shape her own life, emerges as a role model. This research aims to examine how gender, identity and social context are related in shaping the lives of female characters by drawing attention to how cultural norms shape women's roles in literature. The argument of this article is that in both works, strong female characters who shed light on the female identity of the period are particularly associated with the concept of resilience and presented to society as role models. This article also emphasizes how women's solidarity empowered women in a patriarchal environment.

Keywords: *Little Women*, *Refet*, female identity, female solidarity, resilience.

* Dr. Öğr. Üyesi; Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yabancı Diller Fakültesi, erdenel@hotmail.com.

Giriş

“Rezilyans” (“Resilience”) kavramı zorluklara maruz kaldığında tekrar eski hâline dönebilme yani kendini çabuk toparlama anlamında kullanılmaktadır (Holling, 1973, s. 14; Paton ve Johnston, 2001, s. 272). Dirençli ve güçlü olma hâllerini de içeren bu kavram özellikle hayata kaldığı yerden devam edebilmenin önemini vurgular. Türkçeye “vakar” şeklinde çevirmek mümkün olmakla birlikte, bağlama sadık kalmak için bu makalede “rezilyans” şeklinde ifade edilecektir. Yılmaz Börekçi ve Gerçek’in ifade ettiği gibi “‘Resilience’ kavramının Türkçe karşılıklarına bakıldığında üzerinde görüş birliğine varılmış bir karşılığın bulunmadığı görülmektedir” (2018, s. 48). Vakar rezilyans kavramına en yakın kelime olmakla birlikte bu kavram çok farklı özellikleri içinde barındırdığı için tek bir kelimeyle ifade edilmesi zordur. Rezilyans çekilen sıkıntılardan sonra çabuk toparlanmayı ve hayata kaldığı yerden ve daha güçlenmiş şekilde devam etmeyi övücü bir şekilde ifade eder. Bir başka deyişle “küllerinden doğmak” şeklinde ifade edilebilir (Üstünova, 2016, s. 188). Küllerinden doğmak ifadesinden de anlaşılacağı gibi rezilyans çekilen acıların insanı güçlendirdiği gerçeğini de içinde barındırır. Rezilyans zorluklardan eskisinden daha güçlü olarak çıkmayı ifade eder (Sutcliffe ve Vogus, 2003, s. 97). Rezilyans konusunda önemli çalışmaları olan Werner anılan kavram için “yüksek risk durumuna rağmen iyi gelişimsel sonuçlar”¹ ifadesini kullanır (1995, s. 81). Werner’in kavramında da olumsuzluktan olumlu bir durum elde etme söz konusudur. Akça Koca ve Erden rezilyans kavramına benzer bir biçimde “psikolojik dayanıklılık” kavramını kullanır ve bu kavramı “koruyucu faktörler ile risk faktörlerinin etkileşimi sonucu ortaya çıkan dinamik süreç” olarak ifade eder (Akça Koca & Erden, 2018, s. 62). Benard’ın “başarılı bir şekilde geri dönebilme yeteneği” (1993, s. 44) ile ilişkilendirdiği kavram bu makalede incelenecek iki romanda da pozitif anlamda kendini göstermektedir.

Bu makalede Louisa May Alcott’un *Küçük Kadınlar* (1869) ve Fatma Aliye’nin *Refet* (1896) romanlarında kadın kimliğinin inşasını incelenecektir. İki eseri incelerken karşılaştırmalı edebiyat ekolünden yararlanılacaktır. Karşılaştırmalı edebiyat en temel tanımıyla iki ya da daha fazla eserin karşılaştırmalı incelenmesi olsa da kendi içinde farklı tanımlara sahiptir. Bu makalede karşılaştırmalı edebiyat ekolünün farklı ulusların aynı türdeki eserlerinin karşılaştırılması geleneği benimsenmiştir. Rousseau ve Pichois’e göre farklı ulusların aynı türden eserleri karşılaştırmalı edebiyatın kullanışlı malzemesidir, “yeter ki bu edebî metinler, birçok dile ya da kültüre ait olsunlar; onları daha iyi tanımlayıp anlamak ve onlardan zevk alabilmek için aynı geleneğe ait bulunsunlar” (1994, s. 182)². Seçilen iki eserde de kadın kimliği teması öne çıkmaktadır. İki uzak kültür ve coğrafyaya ait ama benzer izlekler işleyen bu iki eser incelenerek romanların dönemin kadın kimliğini nasıl yansıttığını saptamak amaçlanmaktadır. Bu makalenin savı her iki eserde de dönemin kadın kimliğine ışık tutacak güçlü kadın karakterlerinin özellikle rezilyans kavramıyla ilişkilendirildiği ve topluma bir rol model olarak sunulduğudur.

¹ Aksi belirtilmedikçe tüm çeviriler yazar tarafından yapılmıştır.

² Çeviri Mehmet Yazgan’a aittir.

1. Louisa May Alcott'un *Küçük Kadınlar* Romanının Kadın Kimliği ve Rezilyans Bağlamında İncelenmesi

Louisa May Alcott'un *Küçük Kadınlar* romanı Amerikan İç Savaşı Dönemi'nde geçen ve March kız kardeşlerin yaşamını konu alan bir romandır. Alcott romanında Jo, Meg, Beth ve Amy kız kardeşlerin her birini farklı kadın kimliklerinde sunarak hem farklı kadın kimliklerinin mümkün olduğunu göstermektedir hem de bunlar arasında kıyas yapmaya olanak sağlamaktadır. Madeleine B. Stern'e göre, "kız kardeşlerin farklı kişilikleri ve mücadeleleri, kadınların toplumsal beklentiler dahilinde ve ötesinde tatmine ulaşmak için izleyebilecekleri farklı yolları sembolize etmektedir" (1999, s. 89). Yazar ayrıca 19. yüzyılın ataerkil toplumunda bir kadının kendini gerçekleştirmesinin farklı yolları olduğunu göstermektedir. Kız kardeşler içerisinde Jo romanda dönemin alışılmış kadın tipinden farklı oluşuyla dikkat çeker. Elizabeth Keyser'e göre yazar "Jo'yu toplumsal beklentilere isyan eden bir karakter olarak sunarak zamanının geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine meydan okur" (1993, s. 145). Jo'nun hayattan beklentileri ve kendine koyduğu hedefler dönemin Amerika'sı için alışılmıştan uzaktır. Bu nedenle zaman zaman toplumun beklentileri ve kişisel gayeleri arasında sıkışır. Ancak bu sıkışma onu cesaretlendirir ve "rezilyans" olarak adlandırılabilir bir ruh hâline sokar. Pes etmek yerine mücadele eden Jo'nun mücadelesi hem süreç odaklı olarak hem de sonuç odaklı olarak bakıldığında onu güçlendiren bir itici güçtür. Sarah Elbert'e göre Alcott'un yazının odağında "katı ataerkil bir toplumda bağımsızlık ve kendini ifade etme özlemi duyan kadınlar" (1984, s. 134) vardır. Yazarın eserine *Küçük Kadınlar* adını vermesi karakterlerin genç yaşlarına rağmen olgun olmalarına ve hatta olgun olmak zorunda kalmalarına bir atıf olarak düşünülebilir. Anne Boyd Rioux bu durumu şöyle açıklamaktadır: "Alcott, karakterlerine 'küçük kadınlar' adını vererek, 19. yüzyılda kadınlara sunulan sınırlı rolleri eleştirirken, Jo'nun bu kısıtlamaları aşma hırsını vurgulamaktadır" (2018, s. 104). Karakterlerin yerine getirmeleri gereken ev içi sorumlulukları da vardır. Bunlarla birlikte kendi dünyalarında gerçekleştirmek istedikleri hayalleri de vardır. Bu iki durum arasında zorluk yaşayan karakterlerin çektikleri zorluk külfet olarak değil de, rezilyans kavramına uygun şekilde, onları güçlendiren unsurlar olarak okurun karşısına çıkmaktadır. Judith Fetterley, romanın "[...] kadınların ev içi rollerini yüceltirken aynı zamanda onlara getirilen sınırlamaları eleştirdiğini" savunur (1978, s. 27). Bir başka deyişle bu dört kız kardeşin ev işleriyle ve türlü sorumlulukla meşgul olması takdire şayandır fakat kadınlara benliğini bulmak için daha fazla fırsat ve zaman verilmelidir.

March kız kardeşler ve anneleri Amerikan İç Savaşı Dönemi'nde New England'da yaşayan bir ailedir. Savaş dönemi olduğu için babaları ailenin dışında bulunmaktadır. Roman dört kız kardeş ve anneleri aracılığıyla kadın dayanışmasıyla ayakta durulabileceğini göstermek için böyle bir uzam oluşturmuştur demek yanlış olmayacaktır. Kültürel seviyesi yüksek olan bu aile ekonomik sorunlarla mücadele etmektedir. Yaşadıkları zorluklara karşı güçlü duruşları rezilyans kavramıyla örtüşmektedir. Rezilyans "bireyin olumsuz ve travmatik olaylara dayanma ve uyum sağlama yeteneği olarak tanımlanabilir" (Walker vd., 2017, s. 310). March kız kardeşler Walker ve diğerlerinin tanımına uygun biçimde olumsuz ve travmatik olaylar yaşamaktadır. Babalarının yokluğu, ülkede bir iç savaş olması, ekonomik olarak geriye düşmeleri ve babalarını kaybetme riski gibi olumsuz faktörlerle yüz yüzedirler. Buna karşın şartlara uyum sağlayıp güçlü bir irade sergilerler. Olumsuz olaylara olumlu uyum süreci (Fletcher ve Sarkar, 2013) olarak da tanımlanan rezilyans kavramına March kız kardeşlerin sahip olduğu romanın henüz giriş kısmında dahi kendini hissettirmektedir.

“Hediyemiz Noel, Noel’e benzemez ki!” diye homurdandı, kilimin üzerine uzanmış olan Jo.

“Yoksul olmak korkunç bir şey!” diye iç çekti Meg, üzerindeki eskimiş elbiseye bakarak.

“Bazı kızların bir sürü güzel eşyası varken, bazılarının hiçbir şeyinin olmaması bence de hiç adil değil!” diye ekledi küçük Amy, üzüntüyle burnunu çekerek.

“Bizim anne babamız var, üstelik birbirimize de sahibiz,” diye seslendi köşeden Beth, hâlinden hoşnut bir tavırla. (Alcott, s. 1)

Çok geniş bir yelpazede incelenebilecek rezilyans kavramının “olumsuz olaylara olumlu tutum süreci” tanımı baz alındığında yukarıda geçen konuşmayla örtüştüğü görülmektedir. Konuşmadan anlaşıldığı üzere Noel zamanıdır. Noel’de hediye vermek âdeti bulunmasına rağmen hediye almaya güçleri yetmediği açıktır. Yani aile maddi zorluklar yaşamaktadır. Meg’in açıkça ifade ettiği gibi aile yoksuldur ve bu oldukça olumsuz bir durumdur. Rezilyans durumunun oluşması için gerekli olumsuz koşullar mevcuttur. Ancak Beth’in dediği gibi onlar birbirlerine sahiptir yani bu zorlu koşullara adaptasyon sürecinde motivasyonları dayanışma ve beraberliktir. Üstelik bu durumun sadece Beth’in değil tüm kız kardeşlerin bakış açısı olduğu, “Şömine alevinin aydınlatdığı dört genç surat, bu neşeli sözlerle keyiflendi” (Alcott, s. 1) ifadesinden anlaşılmaktadır.

Bu konuşmanın üzerine dört kız kardeşin zorluklarla mücadele etmek ve kendilerini gerçekleştirmek için çizdiği yollar okuyucuya aktarılmaktadır. Meg ailenin geleneksel olarak adlandırılabilir üyesidir. Aile ekonomisine katkıda bulunmak için çocuklara mürebbiyelik yapmaktadır. Yaşadığı sıkıntıları, “neredeyse bütün gün o haylaz çocuklara bir şey öğretmeye uğraşıyorum” (Alcott, s. 2) sözleriyle ifade eder. Jo ise hem aile ekonomisine katkıda bulunmak hem de hayali olan yazarlık mesleğine kavuşmak için yaşlı bir kadına bakıcılık yapmaktadır ve yaşadığı sıkıntıları “huysuz ve mızımız bir ihtiyar kadınla saatlerce aynı odaya kapatılsanız siz ne hissederdiniz acaba?” (Alcott, s. 2) diyerek ifade eder. Beth ise hem aile ekonomisine katkıda bulunmak hem de müzisyenlik hayalini gerçekleştirmek için hizmetçilik yapmaktadır ve bu nedenle fiziksel ve psikolojik anlamda çok yorulmaktadır ve “bu yüzden yeterince iyi piyano” (Alcott, s. 3) çalamadığını ifade eder. Amy henüz öğrencidir ve okulda akran zorbalığına maruz kalmaktadır (Alcott, s. 3). Rezilyanstan bahsetmeye yetecek kadar olumsuz durum söz konusudur ve bu durumlara karşı güçlü bir duruşları olduğunu söylemek mümkündür. Birbirleriyle olan dayanışmaları ve geleceğe dönük motivasyonları onları güçlü kılmaktadır.

Meg’in “babamızın biz küçükken kaybettiği servet” (Alcott, s. 3) diye ifade ettiği sonradan yoksullaşma durumunu baştan beri süregelen yoksulluktan daha olumsuz bir durum olarak nitelenebilir. Sürekli yoksul olan bir aile muhtemelen bu duruma alışkın olup daha az etkilenecektir. Sonradan yoksullaşma, üstelik “servet” olarak nitelendirilen bir zenginliği kaybetmek travmatik bir durumdur. Bu durumun March kız kardeşler çocukken yaşadığı hesaba katıldığında, hâlen güçlü genç kadınlar olduklarına bakılarak, rezilyans durumunun ortaya çıktığını söylemek mümkün olacaktır. Büyük olumsuzluklar, sıkıntılar ve travmalar yaşadıkları açık olan kız kardeşler, travmadan sonra toparlanmayı başarmıştır. Rutter’e göre rezilyansta “insanların stres ve zorluklar karşısında verdiği tepkide bireysel farklılıkların olumlu rolü” bulunmaktadır (1978, s. 316). Rutter’in tanımına uygun olarak March kız kardeşlerin yaşadıkları zorluklara karşı güçlü durmaları onların kişisel olarak güçlü yanlarıdır. Rezilyans durumunda yaşanan olumsuzlukların ne olduğundan çok bireyin onlara karşı nasıl bir duruş sergilediği önemlidir. Yaşanan olaylara karşı geliştirilen tutum sadece anlık

olarak travmayla baş etmeye yaramamakta, ek olarak kişide kalıcı bir güçlenme meydana getirmektedir.

Luthar ve diğerleri rezilyansı “önemli olumsuzluklar bağlamında olumlu adaptasyonu kapsayan dinamik süreç” (2000, s. 543) olarak tanımlar. March kız kardeşlerin de olumsuz süreçlerden geçtiği ve bu süreçlere karşı olumlu adaptasyon yeteneği geliştirdiği görülmektedir. Kız kardeşlerin ortak noktası hedeflerine odaklanarak güçlü kalmayı başarmalarıdır. Önemli bir yazar olma hedefi olan Jo bu hedefine odaklanıp güçlü kalmaktadır. Hedeflerinin ne zaman gerçekleşeceğinden emin olmayan Jo “March halanın yanında [...] eğitim” almaktadır (Alcott, s. 14). Jo “kendi hayatını kazanmak için bir şeyler yaptığı düşüncesi” ile mutlu olmaktadır (Alcott, s. 14-15). Jo’nun yaşadığı olumsuzluklara karşı geliştirdiği olumlu yaklaşım Luthar ve diğerlerinin rezilyans tanımına uymaktadır. Beth ise babası savaşta olduğu için ve annesi de “bütün zamanını ve enerjisini Askerlere Yardım Birliği için” (Alcott, s. 55) harcadığından dolayı evin sorumluluklarını yüklenmiştir. Hem babasının yokluğu hem de ağır sorumlulukların Beth için, Luthar ve diğerlerinin deyimiyle, “önemli olumsuzluklar” (2000, s. 543) olduğunu söylemek mümkündür. Beth’in yaşadığı önemli olumsuzluklar karşısında “olumlu adaptasyon” (Luthar vd., 2000, s. 543) süreci yaşadığı şu sözlerle ifade edilmektedir:

Beth tek başına azimle çalışmaya devam ediyor ve elinden geleni yapıyordu. Evcimen, küçücük bir kızcağızdı; evi diğerleri için temiz ve düzenli tutma konusunda Hannah’ya yardım ediyor, karşılığında da sevmekten başka bir ödül beklemiyordu. Uzun ve sessiz günler geçirse bile kendini ne yalnız ne de avare hissediyordu; çünkü küçük dünyası hayali arkadaşlarla doluydu ve doğası gereği arı gibi çalışkandı. (Alcott, s. 55)

Beth’in olumsuz durumlar karşısında olumlu adaptasyon süreci için gerekli olan motivasyonunu dayanışmadan, kız kardeşlerine faydalı olduğu hissinden ve sevmekten aldığı görülmektedir. Beth hayal dünyası çok zengin ve aynı zamanda çok şefkatli bir bireydir. Hayal gücünün zenginliğini parçaları eksik ve yıpranmış olan “bebekleri için bir hastane” kurmasından ve şefkatli olduğunu bebeklerinin “pamuklu bezden yapılmış bedenlerine hiçbir zaman iğne” batırmamasından anlaşılmaktadır (Alcott, s. 55). Beth yardımseverlik rolünü üstlenerek yaşadığı zorluklar karşısında ayakta kalmaktadır.

Nasıl ki Jo’nun kendisini güçlü tutan hedefi yazarlık hayaliyse Beth için de müzisyenliktir. Müzisyenlik yolunda da rezilyans kavramına uygun düşecek şekilde zorluklar yaşamaktadır. “Müzik dersleri alamadığı ve güzel bir piyanosu olmadığı için” (Alcott, s. 56) sıkıntıdadır. Beth’in “önemli olumsuzluklar bağlamında olumlu adaptasyon” (Luthar vd., 2000, s. 543) geliştirdiği “müziği gerçekten çok seviyor, öğrenmek için çaba harcıyor ve akortsuz eski enstrümanı ile öyle bir sabırla çalışıyordu ki” (Alcott, s. 56) cümlesinden anlaşılmaktadır. Olumsuz şartlarda yaşamasında rağmen onu güçlü tutan hedefine odaklanmış ve hedefine ulaşması için yaptığı çalışmalarda da zorluklar yaşamasına karşın yılmamış ve rezilyans olarak adlandırılabilir psikolojik gücü göstermektedir.

Diğer kız kardeşler gibi Amy de benzer sorunlar yaşamaktadır ve onun da yaşadığı zorluklar karşısında kendisini güçlü tutmaya yarayan bir hedefi vardır. Amy’nin resim çizme yeteneği çok gelişmiştir. Resimde o kadar iyidir ki kız kardeşleri kendisine “Küçük Raffaello” demektedir (Alcott, s. 57). O da diğer kız kardeşleri gibi sorunlar yaşamaktadır. Bunlardan bir tanesi “kuzeninin kıyafetlerini giymek zorunda” olmasıdır (Alcott, s. 57). Zevksiz bulduğu kuzeninin kıyafetlerini giymekten açıkça rahatsız olmaktadır (Alcott, s. 57-58). Zengin bir aileyken fakir duruma düşmeleri de Amy için olumsuz bir durumdur. Bu durumdan şikâyetçi

olduğu “babam zenginken şöyle yapardık” demesinden ve bunu “ağlamaklı bir tavırla” (Alcott, s. 57) söylemesinden anlaşılmaktadır. Bu olumsuz durumlar karşısında Amy resim sayesinde motive olmayı başarmaktadır.

March kız kardeşlerin yaşamlarında karşılaştıkları zorluklarla benzerlik taşıması açısından, Alcott’un John Bunyan’ın *Hacının Yolculuğu* (*The Pilgrim’s Progress*) (1. Kısım 1678, 2. Kısım 1684) isimli eserine atıfta bulunması anlamlıdır. Julia Kristeva “metinlerarasılık” (“intertextuality”) kavramını açıkladığı “Word, Dialogue, and Novel” (“Dünya, Diyalog ve Roman”) isimli makalesinde herhangi bir metin için “bir alıntılar mozağından oluşur; her metin bir diğerrinin özümsemesi ve dönüştürülmesidir” der (1980, s. 66). Bu noktada bir esere yapılan metinler arası atıfın eseri sembolik ve semantik anlamda güçlendirmesi olasıdır. Bunyan’ın eserinde alegorik Christian karakterinin hac yolculuğu, yolda karşılaştığı zorluklar ve hedefi olan “Celestial City”’ye (“Kutsal Şehir”, bir diğer deyişle Cennet) varışı anlatılmaktadır. Edebiyat eleştirmeni Barbara Smith’e göre, “değerlerini şekillendiren ve karşılaştıkları zorlukların üstesinden gelmelerine yardımcı olan temel bir metin olarak *Hacının Yolculuğu*’nun March kardeşler üzerindeki etkisi yadsınamaz” (2018, s. 22). March kız kardeşler kendilerine rehber edindikleri bu eserle hayatlarını bağdaştırırken yaşadıkları zorlukları ve üstesinden gelişlerini de Bunyan’ın eserindeki sembolizme atıfta bulunarak özetlerler. Bu duruma bir örnek Beth’in kardeşleriyle konuşurken Bunyan’ın eserine atıfta bulunmasıdır. Beth: “Ben bu çıktığımız hacının yolculuğunu düşünüyordum” der (Alcott, s. 79). “İyi insanlar olmaya karar vererek o Bataklık’tan çıktık” (Alcott, s. 79) diyerek yaşadıkları zorluklara rağmen rezilyans olarak adlandırılacak erdemlerini kaybetmeyip iyi insanlar olmalarını Bunyan’ın eserine atıf yaparak belirtir. Bunyan’ın eserinde bataklık metaforuyla simgelenen durum March kız kardeşlerin olumsuz koşullarıyla örtüşmektedir. Onların iyi insanlar olmaya karar vererek zorluklarla pozitiflikle cevap vermeleri rezilyanslarının göstergesi olarak değerlendirilebilir. Nitekim Beth’in “çabalayarak dik tepeleri aştık” (Alcott, s. 79-80) demesi de rezilyanslarının göstergesidir.

March kız kardeşlerin rezilyans sergileyip hayata tutunmalarında edebiyatın yadsınamaz bir rolü vardır. Charles Dickens’in *The Pickwick Papers* (1837) romanında geçen Pickwick Kulübünü hayata geçiren March kız kardeşler bu sayede hem güzel vakit geçirmekte hem ilişkilerini geliştirmekte hem de entelektüel birikimlerini artırmaktadır. Romanın anlatıcısının dilinden March kız kardeşlerin uğraşları şöyle ifade edilmektedir: “bahçeyle uğraşmak, yürüyüş yapmak, nehirde kürek çekmek ve çiçek toplamak iyi havalardaki uğraşlarıydı; yağmurlu günlerdeyse kimi eski kimi yeni, ama hepsi öyle ya da böyle kendilerine özgü ev eğlenceleri vardı. Bunlardan biri de ‘P.K.’ idi” (Alcott, s. 138). March kız kardeşler Charles Dickens’a hayran oldukları için kulüplerine bu adı vermişlerdir (Alcott, s. 138). Evlerinin tavan arasını bir ofis gibi kullanarak toplanmaktadırlar ve bu geleneklerini bir senedir sürdürmektedirler (Alcott, s. 137). Haftalık olarak çıkardıkları amatör gazeteğe aynı Charles Dickens’ın romanında olduğu gibi *Pickwick Dosyaları* (*The Pickwick Papers*) adını vermişlerdir. Jo bu amatör gazetenin editörü olarak görev yapmaktadır. Meg, Samuel Pickwick; Jo, Augustus Snodgrass; Beth, Tracy Tupman ve Amy de Nathaniel Winkle rolünü üstlenmiştir. Böylece romandaki karakterlerin rollerini üstlenerek onları canlandırmaktadırlar. Bu durum onların edebî yönlerini ve hayal güçlerini de geliştirir demek yanlış olmayacaktır. Ayrıca edebiyatın ve dayanışmanın kendilerini dirayetli (rezilyant) tuttuğu gerçeği A. Snodgrass mahlasıyla yazan Jo’nun şiirinde de dile getirilmektedir. Jo içlerinde yaşadıkları sıkıntılardan kurtulmayı kastederek bu sürece “zafere

götürecek edebiyat yolu [...]” der (Alcott, s. 139). Birlik ve dayanışmalarını kastederek de: “Uzun ömürlü olsun gazetemiz, dağılmasın kulübümüz” der (Alcott, s. 139).

Louisa May Alcott’un *Küçük Kadınlar* romanı, 19. yüzyılın ataerkil toplumu bağlamında kadın kimliği temasını derinlemesine inceleyen önemli bir edebî eserdir. Yazar, March kardeşlerin imgeleri aracılığıyla kadınların kendilerini gerçekleştirme, kişisel mutluluk, yaratıcı özgürlük ve aile değerlerini koruma arzularının çeşitliliğini gösterir. Rachel Peterson’ın ifade ettiği gibi yazarın “March kardeşleri tasviri, her bir kız kardeşin kişisel arzuları ve toplumsal beklentileri nasıl yönlendirdiğini göstererek kadın kimliğinin detaylı bir incelemesini sunmaktadır” (2020, s. 65). Alcott, kahramanlarının karşılaştığı zorluklar aracılığıyla, onların gelişimini ve içsel gücünü göstermenin yanı sıra, toplumsal ve kültürel beklentilerin kadınların kaderi üzerindeki etkisini de ortaya koymayı başarır.

2. Fatma Aliye’nin *Refet* Romanının Kadın Kimliği ve Rezilyans Bağlamında İncelenmesi

Fatma Aliye’nin *Refet* (1896) romanı romana adını veren Refet karakterinin zorluklarla dolu bir yaşam içinde eğitim ve kendini gerçekleştirme sayesinde güçlü bir biçimde ayaklarının üzerinde durmasını anlatır. Refet hayali olan öğretmenlik mesleğini çeşitli zorluklardan geçerek elde eder ve güçlü bir kadın olarak toplumda söz sahibi olur. Rezilyans kavramına uygun bir biçimde ilerleyen uzam içerisinde Refet’in çocukluktan genç bir kadın olana kadar sayısız sıkıntılar çektiği ama bu sıkıntılar karşısında pes etmek yerine kendini toparlayıp daha da güçlü bir birey olarak ortaya çıktığı görülmektedir. “Tanzimat’a gelinceye kadar kadın toplum hayatında yer alamamış [ve] eğitimden yoksun bırakılmış” olduğu bir gerçektir (Gençtürk Demircioğlu, 2010, s. 105). 1896’da yani Tanzimat’tan 47 yıl sonra yazılan *Refet* eseriyle Fatma Aliye toplumda oluşmakta olan “yeni kadın” kimliğine, tıpkı Alcott’un kendi ülkesinde yaptığı gibi, ışık tutmaktadır. Bunu yaparak Refet karakterini bir rol model hâline getirmekte ve genç kadınlara başarıya ulaşmaları için gayretli olmaları gerçeğini hatırlatmaktadır. Senem Timuroğlu’nun deyişiyle “bu coğrafyanın kadın hak ve özgürlükleri konusunda düşünen, çözüm üreten ilk kadın yazarı ve Osmanlı kadın hareketinin öncü ismi” (2024, s. v) olan Fatma Aliye’nin Refet karakterini genç kadınlara örnek olması için imgelediğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Ahmet Mithat Efendi’nin manevi kızı olarak gördüğü Fatma Aliye Hanım’ın kitabına ön söz olarak yazdığı “Ön söz Makamında İki Söz” bölümünde Refet karakterinin yaratım sürecinden bahsederken rezilyans kavramıyla örtüşebilecek ifadeler kullanır. Ahmet Mithat’a göre, “eserin konusu yalnızca sabırla katlanılan bir yoksulluk değildir” (vii). Sıkıntılı süreçlerin ve onlarla baş etme yöntemlerinin rezilyans olarak adlandırılabilmesi için sabır yeterli olmayacaktır. Sabır gerekli ve değerli bir erdemdir fakat rezilyansa dönüşebilmesi için basitçe o duruma katlanmak değil süreçte ve sonrasında güçlenmek gerekmektedir. Ahmet Mithat’a göre “bu yoksulluk hem sabırla hem de gayretle dayanılan bir yoksulluktur” (vii). Gayret yani yaşanan sıkıntı karşısında motivasyonunu kaybetmeden ve hatta artırarak yol alabilmek önemlidir. Ahmet Mithat’ın tanımlı rezilyans ile örtüşmektedir ve Refet karakteri incelendiğinde tüm zorluklara rağmen güçlenerek yoluna devam eden bir karakter olarak okuyucunun karşısına çıkmaktadır.

Ahmet Mithat Efendi önsözünde, rezilyans kavramıyla örtüşür bir biçimde, çekilen sıkıntılara göğüs germenin tek başına yeterli olmayacağını, önemli olanın bu süreçten güçlenmiş olarak çıkmak olduğunu şu sözlerle ifade eder:

Ama netice gayet önemlidir. Çünkü noksansız bir başarıyla süslenmiştir. Hem de öyle tesadüf eseri başarılarından değil. Yoksulluğun, hakaretin, değersizliğin, düşkünlüğün, hastalığın birer birer ve her biri diğerinden daha fazla küçük bedenine vurdukları çimdiklere birer birer tahammül etmiştir. Bunun yanında kızcağız ilmin, irfanın, ahlakın, hikmetin şanlarını şereflerini de birer birer ve her birini kendine özgü güçlüklerle ele alıp, sonucu da işte bu ardı sıra gelen başarıların doğal ve zorunlu gereği olarak sonuçlandırmıştır. (vii)

Bu sözlerden de anlaşılacağı gibi, Refet'in başarısı rastlantı değil rezilyans olarak adlandırılabilir. Süregelen bir sabır, dayanıklılık, direnç ve sebat sayesinde gerçekleşmektedir. Refet hem yoksulluk hem de kötü muameleye maruz kalmasına rağmen yılmamış, aksine bu yaşadığı olumsuzluklara karşı geliştirdiği güçlü tutumu sayesinde daha da güçlenmiştir.

Fatma Aliye romanın başlangıcında Patricia Waugh'nun "üstkurmaca" (metafiction) (Waugh, 1984) olarak adlandırdığı yazma sürecine atıfta bulunan üslupla okuyucuya Refet karakterinin gerçek isminin Refet olmadığını belirtir (Aliye, s. 1). Bu sayede gerçek ve hayal arasındaki sınırları bulanıklaştırır. Okurun Refet karakterinin şahsına değil de onun verdiği mesaja ve yaşam öyküsüne odaklanmasını sağlayan bu manevra sayesinde Refet karakteri özelden genele ve yerelden tüm ulusa doğru atılım yapar. Roman basitçe Refet isminde bir genç kızın başından geçen sıkıntılı olaylar ve onun başarı öyküsü değil genç kadınlar azimli olursa neleri başarabileceğinin de öyküsüdür.

Fatma Aliye'nin "talihinin dert ve sefalet vadilerinde sürükleye sürükleye yirmi üç yaşına ulaştırdığı Refet" diye bahsettiği ana karakter (Aliye, s. 1), tabirden de anlaşılacağı gibi süregelen bir yoksulluk ve sıkıntıyla yüz yüze gelmiştir. "Dert ve sefalet vadileri" benzetmesi de Refet'in çektiği acıların büyüklüğünü ve derinliğini ifade etmektedir. Aynı zamanda romanın anlatıcısı (Fatma Aliye'nin kendisi) Refet'in yaşam öyküsünden bahsederken onun "dört beş yaşında yetim kalmış" olduğundan ve babasını kaybettiği için de "Anadolu'nun ... şehrinden Dersaadet'e" geldiğinden bahseder (Aliye, s. 1). Anadolu'nun hangi şehri olduğunu belirtmekten kaçınması ve üç nokta ile belirtmesinin anonimliği artırdığını ve Refet'i bireysel bir kişilikten daha evrensel bir kahramana dönüştürdüğü söylenebilir. Bu teknik sayesinde roman Anadolu'nun bir şehrinden Dersaadet'e (o zaman İstanbul için kullanılan isimlerden biri) gelmiş Refet isimli genç kızın öyküsüyle sınırlı kalmaz. Daha geniş bir perspektifte kadın kimliğini işlemeye olanak sunar. Aynı durum annesi için de geçerlidir. Yazar ondan bahsederken de "odalık olan o cariyenin ismine de burada 'Binnaz' diyelim" der (Aliye, s. 1.). Bu sayede vurgulanan kişisel bir Binnaz karakteri olmaktan çıkıp zorluklara rağmen kızını büyütüp okutan güçlü bir kadın imgesi hâline gelir. Oluşturulan bu iki kadın karakter, gelişmekte olan yeni kadın imajı için umut vericidir. Ulus'un ifade ettiği gibi, "eğitilmiş kadınlar kendi başında ayakta kalabilen, haklarını savunabilen, başkaları tarafından ezilmeyi kabullenmeyen kişiler olarak toplumda varlığını sürdürebilir görüşü romanın tamamına hâkimdir" (2024, s. 9). Refet romanda eğitilmiş bir kadın olarak ve eğitim sayesinde rezilyans göstermiş; Binnaz ise eğitilmiş olmamasına rağmen kızından çok şey öğrenmiş ve etkilenmiştir. Çakır'ın ifade ettiği gibi "eğitim sayesinde kadınlar [...] kendi gücünü ve değerini de anlayabilecek düzeye gelecektir" (2011, s. 307). Yani eğitim sadece iş olanakları sunmakla kalmamakta, kadının kendi öz değerini keşfetmesine de olanak sağlamaktadır. Karaca'nın

“yetkin kadın modeli” (2012, s. 23) olarak adlandırdığı bu yeni kadın tipi, sadece kendini eğitmekle kalmayıp, toplumu geliştirecek ve iyileştirecek güçlü bir figür olarak sunulmaktadır.

Binnaz’ın “odalık” olarak gittiği Hayati Efendi vefat ettikten sonra Hayati Efendi’nin çocukları ve hanımları Binnaz’a ve Refet’e hem psikolojik hem de fiziksel şiddet uygulamaya başlarlar. Bu noktada rezilyansın “önemli olumsuzluklar bağlamında olumlu adaptasyonu kapsayan dinamik süreç” (Luthar vd., 2000, s. 543) tanımı kullanıldığında, Refet ve annesinin yaşadığı “önemli olumsuzluklar” kapsamına şiddet hem fiziksel hem psikolojik boyutuyla girmektedir. Buna yoksulluk da eklendiğinde yaşadıkları olumsuzluklar ve sıkıntılar artmaktadır.

Akrabalarından gördükleri şiddet Binnaz ve Refet’i Mürüvvet Hanım isminde bir tanıdıklarıyla kalmaya sevk eder. Yazar tarafından özellikle Mürüvvet olarak adlandırılan karakter yardımsever ve iyi kalpli bir dost olarak Refet ve Binnaz’a yardım elini uzatır. Mürüvvet kelimesi ilk anlamıyla düğün ve nişan gibi mutlu günler ve olaylar için kullanılsa da kelimenin bir diğer anlamı “cömertlik”tir (TDK). Eserde “Mürüvvet Hanım’ın [...] mürüvveti” (Aliye, s. 19) olarak ifade edilen durum kadın dayanışmasına bir örnektir. Bu eserde de tıpkı Alcott’un eserinde olduğu gibi kadın dayanışması olumsuzluklarla mücadelede önem kazanmaktadır.

Mürüvvet Hanım akrabalarının evinden ayrılan Refet ve Binnaz’ın evlerinde kalmalarını ister. Kendilerine “akrabalarının yanına gitmek istemiyorsa oda tutmaya gerek olmadığını” belirtir (Aliye, s. 18). Bu dayanışma sayesinde Refet ve annesi kalacak bir yere sahip olurlar. Her ne kadar Mürüvvet Hanım kendilerine çok fazla olanak sunamasa da elinden geldiğince yardım etmektedir. Bu durum da kadın dayanışmasına bir örnek teşkil eder. En azından akrabalarının yanında kalmak durumunda bırakmayarak onların kötü muamele görmesini engeller. Ayrıca imkânları el verdiği kadar onlara yardımcı olur. Sunduğu olanaklar çok kısıtlıdır ve hatta günümüzün bakış açısıyla bakıldığında emek sömürüsü olarak görmek dahi mümkündür. Ancak dönemin şartlarına bakıldığında ismi gibi mürüvvet sergilediği açıktır. Mürüvvet Hanım Binnaz’a şayet “evinin yemeğini pişirir, çamaşırını yıkayıp diğer hizmetlerini de görürse onları boğaz tokluğuna kabul edeceğini” belirtir (Aliye, s. 18). Maaş verme olanağı bulunmadığı için de “haftada bir gün [...] çamaşıra gitmek” için izin verebileceğini ifade eder (Aliye, s. 18). Bu koşullar Binnaz için son derece zorlu koşullardır. Yani rezilyans kavramı için gerekli olan olumsuzluklar devam etmektedir. Ancak içinde bulunduğu zorlu koşullar bir nebze de olsun olumluya dönmüştür çünkü en azından akrabalarının yanında kalarak kötü muamele görmeyecektir. Binnaz zorlu koşullara göğüs gererek gayretle çalışır. Bu durumda olumsuz koşulların üstesinden gelmek için direnç gösterdiğini yani rezilyans davranışını göstermektedir.

Binnaz çamaşıra, tahtaya gidiyorsa da bazı yerden beş kuruş, bazı yerden on kuruş veriyorlar ve her hafta da iş bulamıyordu. Ancak çalışkan kadın, konu komşunun dikişlerini de dikerek ayda iki mecdiye para kazanıyordu.

Refet de kendini toplamışsa da yine sıksa denmekten kurtulabilecek bir hâle gelememişti. Fakat epeyce kuvvetlenmiş olduğundan birkaç ay sonra mektebe verildi. Refet’in zekâsına, kavrama hızına, derslerindeki ilerlemesine hocaları şaşıırıyordu. (Aliye, s. 19)

Benard’ın “başarılı bir şekilde geri dönebilme yeteneği” (1993, s. 44) olarak ifade ettiği durumun romanda Binnaz ve Refet tarafından gerçekleştirdiği görülmektedir. Zorluklar bertaraf edilmiş değildir. Anne ve kızın hâlâ mücadele etmesi gereken sayısız zorluk bulunmaktadır. En

temel gereksinimlerden olan barınma ihtiyacı için bile birilerine bağımlıdırlar. Kısmen düzelen beslenme alışkanlıkları Refet'in biraz da olsa toparlanmasını sağlasa da henüz yeterli düzeyde değildir. Binnaz barınma ihtiyacı karşılığında hâlihazırda pek çok iş yapmaktayken bir de üzerine para kazanabilmek için ek işler yapmaktadır. Bütün bu olumsuzluklara rağmen, yaşam standartlarındaki küçük bir iyileşme son derece olumlu bir biçimde yaşamlarına yansımıştır. Hâlen iyi denilemeyecek koşullarda olmalarına rağmen, küçük bir iyileşme Refet'e atılım yaptırmıştır. Rezilyansın bir anlamının da zorluklardan eskisinden daha güçlü olarak çıkmak (Sutcliffe ve Vogus, 2003, s. 97) olduğu düşünülürse hem Refet hem de Binnaz rezilyans olgusunu fazlasıyla temsil etmektedir.

Akşit “Fatma Aliye daha çok yeni kadın [imajı] ile ilgilenir” der (2016, s. 107). “Yeni kadın” (“new woman”) tabiri değişen paradigmada ortaya çıkan yeni kadın kimliğini ifade eden bir olgudur. İlk olarak Sarah Grand tarafından ortaya atılan bu terim erkeklere bağımlı olmayan güçlü kadın anlamında kullanılmaktadır (1894). Refet de dönemin paradigmasına aykırı olarak kendini bir erkeğin hanımı olarak değil kendi kendine var etmek istemektedir. Bu anlamda Refet Osmanlı'daki “yeni kadın” kimliğini temsil etmektedir.

Sürekli bir biçimde Refet'in kişisel gelişiminde ve rezilyansında dayanışma faktörünün etken olduğu durumlar meydana gelmektedir. Bu örneklerden biri de mahallelinin Refet'in eğitim almasını ödüllendirmek için ona kitap almasıdır. Zorluklara karşı direnmesinin takdir edilmesi Refet'e iyi hissettirmekte ve öz güvenini yerine getirmektedir.

Hele iyi okumasına ödül olarak, komşular tarafından ortaklaşa alınan kitap çantasını da koluna takıp gittiği gün onu görmeliydi. Ta sokağı dönünceye kadar arkasından bakan Binnaz, ilk defa mutluluk gözyaşlarının ne olduğunu tadıyordu. [...] Refet ilk senesinde sınıf dördüncüsü olabildi. Bunun sebebi de bıçkı ve nakıştan tam not alamamasıydı. (Aliye, s. 20)

Yukarıdaki alıntıda görüldüğü gibi Refet komşuları tarafından takdir edildiği ve ödüllendirildiği için mutlu olmaktadır. Motivasyonunu artıran bu durum onun akademik başarısını olumlu yönde etkilemiş ve sınıf dördüncüsü olmuştur. Anlatıcı tarafından “oldu” yerine “olabildi” (Aliye, s. 20) ifadesinin kullanılmasından Refet'in dördüncülükle tam potansiyelini yakalayamadığı ve aslında daha başarılı olabileceği anlaşılabilmektedir. Buna rağmen gösterdiği ilerleme hatırı sayılır bir gelişimdir.

Refet'in kendi potansiyelinin farkına varması ve öz güveninin gelişmesi de onun sosyal yönünü geliştirmiştir. Okulda dostlar edinmeye başlayan Refet'in arkadaş çevresi genişler. Refet'in onurlu bir kişi olup kibirli olmadığı “Zengin kızlarına dalkavukluk etmiyordu. Fakat gerektiğinde onların hizmetlerini görüyordu” (Aliye, s. 21.) ifadesinden anlaşılmaktadır. Binnaz nasıl yeteneklerini kullanarak para kazanıyorsa, Refet de yeteneklerini kullanarak ihtiyacı olan bazı malzemeleri arkadaşlarından elde edebiliyordu. “Onun yardımıyla derslerini” yapan “zengin arkadaşlardan [...] eliş için gerekli olan şeyleri” (Aliye, s. 21) temin edebiliyordu. Karşılıklı dayanışmaya dayanan ve kazan-kazan olarak adlandırılabilir bu yardımlaşma Fatma Aliye'nin kadın dayanışmasının altını çizmesine bir örnek olarak gösterilebilir.

Rezilyansın “bireyin olumsuz ve travmatik olaylara dayanma ve uyum sağlama yeteneği” (Walker vd., 2017, s. 310) ve olumsuz olaylara olumlu uyum süreci (Fletcher ve Sarkar, 2013) tanımlarına uygun olarak Refet içinde yaşadığı olumsuzluklara dayanabilmekte ve olumsuzluklara karşı olumlu tepkiler geliştirebilmektedir. Bu süreçte de çeşitli etkenler onu güçlü tutmaktadır. Hedef koyma ve hedefe ilerleme davranışı Refet'in dayanma gücünü

artırmaktadır. Annesine öğretmen okuluna gitmek istediğini açıkladığı an buna bir örnek teşkil etmektedir.

Bu yorgunluklar Binnaz'ın canına geçiyordu. Bir gün:

—Artık Refet bu okul meselesinden ne zaman kurtulacağız? Kaç sene kaldı? dedi.

Bu söz üzerine Refet gülümsedi:

—Anneciğim! Daha Darülmuallimat var! dedi.

Binnaz —Darülmuallimat mı? O ne demek?

Refet — Hani ya bizim hanım hocalar yok mu? İşte onların çıktığı okul.

—Ee, onlar çıkmışsa sana ne?

—Nasıl bana ne? Oradan çıkmayınca hoca olunur mu?

—Tamam ama hocalık sana mı kalmış! Hiç bizim gibi fukaralara öyle şey verirler mi?

—Anneciğim kim çalışıyorsa ona verirler. (Aliye, s. 23)

Refet maddi ve manevi zorluklardan öğretmen olarak kurtulmak istemektedir. Aydoğdu Çelik'in ifade ettiği gibi Fatma Aliye kadınların “açmazlardan kurtulmalarını sağlamak için çözüm önerileri sunmuştur” (2019, s. 150). Yazarın çözüm önerisi ise kadınların eğitim sayesinde kişisel gelişimini sağlaması ve meslek sahibi olması yönündedir. Bu hedef onun motivasyonunu ve dayanma gücünü artırmaktadır. Binnaz'a “bir an önce diplomayı alsam da seni bu zahmetlerden kurtarsam” (Aliye, s. 23) demesiyle bu durum daha da belirgin hâle gelmektedir. Yoksulluk, hor görülme, barınma problemi, beslenme yetersizliği gibi en temel ihtiyaçlarda dahi eksiklikler ve olumsuzluklar yaşamak travmatik bir durum olarak nitelendirilebilir. Bu travmatik olaylara rezilyans ile karşılık verirken Refet'in motivasyonu etkili olmuştur demek yanlış olmayacaktır. Nitekim annesini bu durumdan kurtarma isteğinin onu nasıl motive ettiği “bu kadar hevesle çalışmama sebep olan, bana gayret veren şeyin çoğu da seni bu durumdan kurtarmaktır” (Aliye, s. 23) ifadesinden anlaşılmaktadır.

Bir başka kadın dayanışması örneği de yeni ev sahipleri Nezaket Hanım'ın kendilerine destek olmasıdır. Fatma Aliye'nin ev sahiplerini kadın olarak hayata geçirmesi ve isimlerini de ona uygun vermesi tesadüf olmamalıdır. Nezaket Hanım'ın, tıpkı Mürüvvet Hanım gibi “erdem” olarak görülen bir kavramla isimlendirilmesi anlamlıdır. Kendisi Refet ve annesine karşı, ismiyle uyumlu bir şekilde, nazik ve yardımseverdir. Yeni evlerinde de karşılıklı bir dayanışma söz konusudur. Binnaz Nezaket Hanım'a yardımcı olmakta, Nezaket Hanım da onlara elinden geldiğince imkânlar sunmaktadır. Ev sahibeleri onlara gerek Binnaz'ın fedakârlıklarına bir teşekkür mahiyetinde gerekse nezaket gereği “kömür, gaz, soğan, odun gibi” (Aliye, s. 52) malzemeleri kullanmaları hususunda ısrarcı olur. Refet ve annesi de ev sahibelerine “para[larının] olduğu akşamlar [...]” (Aliye, s. 52) ekmek almakta, yeteri kadar yiyecekleri olduğunda da “yiyecek ve içeceklerini alıp Nezaket Hanım'ın yanına giderek birlikte” (Aliye, s. 52) yemektedirler. Romanda bu gibi dayanışma sahnelerine sıkça rastlanmaktadır. Buradan da anlaşılabileceği gibi Fatma Aliye kadın dayanışmasına önem vermektedir.

Fatma Aliye'nin “yeni kadın” temsilinde kadın kimliğinde bilginin öneminin altı çizilmektedir. Genç kadınları hayata hazırlayan ve zorluklarla mücadele etmesini sağlayan güç bilgidir. Fatma Aliye'nin güzel bir genç kadın olarak tasvir etmediği Refet'in “güzellik saydığı

ilim ve erdemden bahsederken” (Aliye, s. 28) daha öz güvenli ve olduğundan daha güzel olarak tasvir edilmesi oldukça anlamlıdır. Bu sayede Fatma Aliye’nin bilgiyi güç olarak gördüğü ve genç kadınlara bilgili olmayı öğütlediği ve onları eğitim alma konusunda teşvik ettiği söylenebilir. Dış güzellik, varlıklı olma ve estetik gibi toplumsal kaygıları bir kenara iterek zorlu koşullara rağmen bilgi sayesinde güçlü olmanın mümkün olduğu görülmektedir. Bilgi eserde paylaşılması gereken bir zenginlik olarak gösterilmiştir. Bilgi paylaşımı da anne-kız dayanışması ve kadın dayanışmasının bir unsuru olarak okurun karşısına çıkmaktadır. Binnaz kızı Refet’e tüm zorluklara rağmen en iyi şekilde bakmakta, kızı ise onunlar bilgisini paylaşım kişisel gelişimine katkıda bulunmaktadır. Öyle ki, “kendisiyle görüşenler onu bir çamaşırcı kadın değil, okumuş yazmış bir kadın” (Aliye, s. 43) olarak değerlendirmektedirler. Bu durumdan yola çıkarak Fatma Aliye’nin kadınlara okulda eğitim almalarını, bunun mümkün olmadığı durumlarda da kendilerini geliştirmek suretiyle “yeni kadın” kimliğine uymalarını öğütlediği söylenebilir. Ayrıca Binnaz’ın “okumayı bilmediği hâlde o kadar bilgi sahibi” olup “zeki ve aydın bir kadınla sohbet edebilir hâlde” gelmesi (Aliye, s. 44), kadınlar için umut vericidir. Romanın sonunda Refet’in öğretmen olup bir ev almayı hedeflemesi (Aliye, s. 138) de çalışmanın, gayretin ve rezilyansın ödüllendirilmesi olarak okunabilir.

3. Sonuç

Her iki eserde de dönemin kadın kimliğine ışık tutacak güçlü kadın karakterlerinin özellikle rezilyans kavramıyla ilişkilendirildiği ve topluma bir rol model olarak sunulduğu gözlemlenmiştir. İki romanın uzamında da ataerkil bir ortamda kadın dayanışmasının kadınları nasıl güçlendirdiği vurgulanmaktadır. İki eserdeki karakterler incelenerek bulundukları toplumun kurallarına ne ölçüde bağlı kaldıkları ve ne ölçüde bu kuralların dışına çıktıkları ve nasıl bir kimlik mücadelesi verdiklerine bakıldığında iki eserde de toplumun kısıtlamalarına boyun eğmemenin kadını özgürleştirdiği görülmüştür. Her iki roman da 19. yüzyılın ikinci yarısında yazılmıştır. Eserlerde döneminin kadın sorunlarıyla ilgilenmektedir. İki eserde de “yeni kadın” kimliğinin inşası süreci görülmektedir. Yazarlar yeni kadın için rol modeller tasvir etmiştir. Romanlarda öne çıkan kadın karakterler rezilyans kavramıyla ilişkilendirilebilir. Kadın kimliğinin inşası izleğinden bakıldığında toplumun kadına biçtiği rolü reddetme durumu söz konusudur. Alcott’un romanında klasik kadın imajını en fazla reddeden karakter Jo, Fatma Aliye’nin romanında ise Refet olarak gözlemlenmiştir. Toplumun kadına çizdiği sınırlar ve ona biçtiği roller kısıtlayıcı, onları reddetmek ise özgürleştirici bir eylem olarak görülmektedir. Her iki eserde de kadınlar maddi ve manevi zorluklar çekmekte ama buna rağmen yılmamakta ve rezilyans sergilemektedirler. Alcott’un eserinde March kız kardeşler maddi sorunlarla uğraşırken sanat, edebiyat ve müzik ile motive olmaktadır. Fatma Aliye’nin eserinde ise Refet eğitim ve bilim sayesinde motive olmaktadır. Bundan yola çıkarak her iki roman da “yeni kadın” kimliğini okuyan, edebiyat ve müzikle ilgilenen ve bilime önem veren bir profilde çizmiştir. İki romanın da karakterleri “yeni kadın” kimliğine rol model olarak sunduğunu söylemek mümkündür. Her iki yazar da kendi ülkesinde kadın hakları öncüsüdür ve kadın hakları bağlamında önemli isimlerdir. Her iki yazarda eserlerini kişiselden genele, yerelden ulusala ve ulusaldan uluslararasına giden bir düzlemde ışık tutacak şekilde tasarlamışlardır.

Kaynaklar

- Akça Koca, D. & Erden, S. (2018). The effect of cognitive-behavioral group counseling on psychological resilience and level of humor in adolescents. *Life Skills Journal of Psychology*, 2(3), 61-72. Doi: 10.31461/ybpd.414466
- Akşit, E. (2016). Being a girl in Ottoman novels. In B. C. Fortna (ed.), *Childhood in the Late Ottoman Empire and After*, 93-114. Brill. <http://www.jstor.org/stable/10.1163/j.ctt1w8h1jx.9>
- Alcott, L. M. (2020). *Küçük Kadınlar*. (çev. Cevdet Serbest), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Aliye, F. (2018). *Refet*. (Günümüz Türkçesine çev. Senem Timuroğlu), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Aydoğdu Çelik, M. (2019). Tanzimat'tan bir kadın profili: Fatma Aliye Hanım'ın Refet öğretmeni. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Ö5, 146-157. Doi: 10.29000/rumelide.606101
- Bernard, B. (1993) Fostering resilience in kids. *Educational Leadership*, 51(3), 44-48 <https://eric.ed.gov/?id=EJ472609>
- Bunyan, J. (1899) *The pilgrim's progress*. New York: G. H. McKibbin.
- Çakır, S. (2011). *Osmanlı kadın hareketi*. İstanbul: Metis.
- Dickens, C. (2006). *Pickwick Papers*. ElecBook.
- Elbert, S. (1984) *A hunger for home: Louisa May Alcott and Little Women*. Philadelphia, PA: Temple University.
- Fetterley, J. (1978) *The resisting reader: A feminist approach to American fiction*. Bloomington: Indiana University.
- Fletcher, D., & Sarkar, M. (2013). Psychological resilience: a review and critique of definitions, concepts, and theory. *Eur. Psychol.* 18(1), 12-23. Doi: 10.1027/1016-9040/a000124
- Gençtürk Demircioğlu, T. (2010). Hayattan kurmacaya: Fatma Aliye Hanım'ın dört romanında metinler arası ilişkiler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(13), 104-109. <https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/from-life-to-fiction-intertextual-relations-between-fatma-aliye-hanims-four-novels.pdf>
- Grand, S. (1894). The new aspect of the woman question. *The North American Review*, 158(448), 270-276. <http://www.jstor.org/stable/25103291>
- Holling, C. S. (1973). Resilience and stability of ecological systems. *Annual Review of Ecology and Systematics*, 4(1), 1-23. Doi: 10.1146/annurev.es.04.110173.000245
- Karaca, Ş. (2013). Fatma Aliye ve Emine Semiye'nin kadının toplumsal kimliğinin kazandırılmasında öncü fikirleri. *International Journal of Social Science*, 6(2), 1481-1499. Doi: 10.9761/jasss_760
- Keyser, E. (1993) *Whispers in the dark: The fiction of Louisa May Alcott*. Knoxville, TN: University of Tennessee.
- Kristeva, J. (1980). Word, dialogue and novel. In L. S. Roudiez (ed.), *Desire in language: A semiotic approach to literature and art* (pp. 64-91). New York, NY: Colombia University.

- Luthar, S. S., Cicchetti, D., & Becker, B. (2000). The construct of resilience: A critical 14 evaluation and guidelines for future work. *Child Development*, 71(3), 543-562. 15 Doi: 10.1111/1467-8624.00164
- Mithat, A. (2024). Ön söz makamında iki söz. *Refet* içinde (s. vii-ix), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Mürüvvet. (t.y.). *Türk Dil Kurumu güncel Türkçe sözlük içinde*. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>
- Paton, D., & Johnston, P. (2001). Disasters and communities: Vulnerability, resilience and preparedness. *Disaster Prevention and Management*, 10(4), 270-277 Doi: 10.1108/EUM0000000005930
- Peterson, R. (2020) *The identity of women in Louisa May Alcott's Little Women*. New Haven: Yale University.
- Rioux, A. B. (2018) *Meg, Jo, Beth, Amy: The story of Little Women and why it still matters*. W. W. Norton & Company.
- Rousseau, M. A. & Pichois, C. (1994). *Karşılaştırmalı edebiyat* (çev. Mehmet Yazgan). İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Rutter, M. (1987). Psychosocial resilience and protective mechanisms. *American Journal of 18 Orthopsychiatry*, 57, 316-331. Doi: 10.1111/j.1939-0025.1987.tb03541.x
- Smith, B. (2018) *Literary influences on Little Women: The Pilgrim's Progress and beyond*. Oxford, New York: Oxford University.
- Stern, M. B. (1999) *Louisa May Alcott: A Biography*. Boston, Massachusetts: Northeastern University.
- Sutcliffe, K. M. & Vogus, T. (2009). Organizing for resilience, in K. S. Cameron, J. E. Dutton and R. E. Quinn (eds.), *Positive Organizational Scholarship*. San Francisco: Berrett-Koehler. 94-110.
- Timuroğlu, S. (2018). Sunuş. *Refet* içinde (s. v-vi), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Ulus, G. (2024) Fatma Aliye Hanım'ın *Refet* adlı romanında sosyal eleştiri. *Sanal Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 1-14. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3718538>
- Üstünova, K. (2016). Geleneklerin dilini yorumlamak üzerine: Helesa, *Millî Folklor*, 28(111), 180–192. <https://millifolklordergisi.com/PdfViewer.aspx?Sayi=111&Sayfa=180>
- Walker, F. R., Pflingst, K., Carnevali, L., Sgoifo, A., & Nalivaiko, E. (2017). In the search for integrative biomarker of resilience to psychological stress. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 74, 310-320. Doi: 10.1016/j.neubiorev.2016.05.003
- Werner, E. E. (1995). Resilience in development. *Current Directions in Psychological Science*, 4(3), 81-85. Doi: 10.1111/1467-8721.ep10772327
- Yılmaz Börekçi, D., & Gerçek, M. (2018). Evaluation of “resilience” concept regarding its Turkish usages in social sciences. *Pamukkale University Journal of Social Sciences Institute*, 2018(30), 41-51. Doi: 10.5505/pausbed.2018.72473

Extended Abstract

This article explores the theme of resilience in the works *Little Women* by Louisa May Alcott and *Refet* by Fatma Aliye. Based on different uses of the concept of resilience, the article identifies similarities between the main characters' behavior and the concept of resilience. The two novels, set in different geographies and cultures but close in time, examine the image of the "new woman" of the period. Set in 19th century America, *Little Women* reveals the lives of four sisters constructed between their personal goals, social pressures and domestic responsibilities. The four sisters represent four different female identities and bring them together under one family roof. In *Refet*, the character Refet, who refuses to accept the role assigned to her by society and wants to shape her own life, emerges as a role model reflecting Fatma Aliye's understanding of society. By analyzing the characters in the two works, the extent to which they adhere to the rules of the society they live in and the extent to which they go against these rules and how they struggle for identity are addressed. This research aims to examine how gender, identity and social context are related in shaping the lives of female characters by drawing attention to how cultural norms shape women's roles in literature. The argument of this article is that in both works, strong female characters who shed light on the female identity of the period are particularly associated with the concept of resilience and presented to society as role models. This article also emphasizes how women's solidarity empowered women in a patriarchal environment.

The introduction of the article explains the concept of resilience. It is intended to illustrate how the concept can be related to novels by conveying different dimensions of the concept. The factors necessary for resilience to occur, what determines whether a process can be called resilience or not, and the stages of resilience are explained in this section. A connection is made between the concept of resilience and novels.

This article examines the construction of female identity in Louisa May Alcott's *Little Women* and Fatma Aliye's *Refet*. While analyzing these two works, comparative literature will be utilized as a method. Although the most basic definition of comparative literature is the comparative study of two or more works, it has different definitions within itself. In this article, the tradition of comparing works of the same genre from different nations is adopted. The theme of female identity is prominent in the two selected works. By analyzing these two works, which belong to two distant cultures and geographies but have similar themes, it is aimed to determine how the novels reflect the female identity of the period. The argument of this article is that in both works, strong female characters who shed light on the female identity of the period are especially associated with the concept of resilience and presented to the society as role models.

The article has conducted an in-depth analysis and reached the following conclusions. In both works, it is observed that strong female characters who shed light on the female identity of the period are associated with the concept of resilience and presented as role models to the society. It has been concluded that female solidarity is an important factor in both novels. Both novels were written in the second half of the 19th century. Both novels deal with women's problems of the period. In both novels, the process of constructing a "new woman" identity is observed. The authors depict role models for the new woman. The prominent female characters in both novels can be associated with the concept of resilience. In both novels, there is a rejection of the role that society assigns to women. In both works, women suffer from material and moral difficulties; however, they display resilience and refuse to give up. In Alcott's work, the March sisters are motivated by art, literature and music while dealing with financial problems. In Fatma Aliye's work, the main character Refet is motivated by education and science. Based on this fact, it is possible to state that both novels portray the identity of the "new woman". It is possible to say that both novels present the characters as role models for the "new woman" identity. Both authors are pioneers of women's rights in their countries and are important figures in the context of women's rights. Both authors have designed their works in a way to shed light from the personal to the general, from the local to the national and from the national to the international.